

Mimořádný sběr dat mezi školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy 2023

Závěrečná zpráva

V Praze, 17. 6. 2024

Zpracoval:

Mgr. Jan Klusáček

Expert na analýzy a tvorbu politiky

Oddělení rovného přístupu ke vzdělávání a ústavní výchovy (200)

Odbor rovného přístupu ke vzdělávání a podpory pracovníků v regionálním školství (20)

Kontakt: jan.klusacek@msmt.cz

Obsah

1	Úvod, zdroje dat.....	3
2	Důvody umístění do zařízení a speciální potřeby dětí	4
2.1	Důvody umístění	4
2.2	Problémové chování, speciální potřeby v oblasti duševního zdraví	7
2.3	Další důvody a speciální potřeby.....	12
2.4	Shrnutí	12
3	Jak častá je praxe (nevhodného) umísťování dětí se závažnými problémy v oblasti chování do dětských domovů?.....	13
4	Zařízení specializující se na děti s adiktologickými problémy	15
5	Věková struktura dětí v zařízeních	15
6	Sourozenecké skupiny	16
7	Střední vzdělávání dětí v zařízeních.....	18
8	Děti romského původu v zařízeních.....	19
9	Závěr	22
	Seznam grafů	23
	Seznam tabulek	23
	Přílohy	24
	Příloha 1: Znění otázky týkající se původu dětí	24

1 Úvod, zdroje dat

Na počátku roku 2023 realizovalo MŠMT mimořádný sběr mezi zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy s cílem získat data, která nejsou běžně sbírána ve výkazu Z14. Účelem bylo získat podkladová data pro:

1. přípravu **Koncepce** péče o ohrožené děti v resortu školství a **úpravy zákona 109/2002 Sb.**;
2. nastavování **sítě MŠMT přímo řízených** zařízení ústavní a ochranné výchovy s různou specializací.

V rámci šetření byl, mimo jiné, zjišťován kvalifikovaný odhad počtu dětí romského původu.

MŠMT tímto plnilo svůj úkol vyplývající ze Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů 2021–2030 (konkrétně plnění opatření C2.6 a G.3.2 této Strategie).

S ohledem na to, aby nedošlo k nadbytečné zátěži zařízení, byla zařízení požádána o poskytnutí informací pouze o dětech v evidenci k 31. 1. 2023 (nikoli o dětech, které prošly zařízením, např. v posledních dvou letech).

Díky perfektní spolupráci ze strany zařízení, bylo dosaženo excelentní návratnosti. **Dotazník vyplnily všechny přímo řízené organizace (PŘO) a byly tak získány informace o 2 097 dětech v evidenci všech 55 zařízení s vlastním IZO v rámci sítě PŘO. Perfektní návratnost ale byla i mezi dětskými domovy (DD), v jejichž případě dotazník vyplnilo 134 ze 137 zařízení (návratnost 98 %) a byly tak získány informace o 4 227 dětech v evidenci dětských domovů.**

Z provedeného šetření tak lze získat velmi dobrou informaci o dětech ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy (statistiky, které nejsou běžně k dispozici z výkazu Z-14).

V této Závěrečné zprávě (dále „Zpráva“) budou nejprve představena hlavní zjištění, která se týkají důvodů umístění dětí do zařízení a jejich speciálních potřeb. Následně bude věnována pozornost otázce umísťování dětí s problémy v oblasti chování do běžných dětských domovů. Dále se šetření zabývalo otázkou, zda a kolik je v síti PŘO zařízení specializujících se na děti a mládež s adiktologickými problémy. V neposlední řadě je představena věková struktura dětí, počty dětí podle velikosti sourozenecké skupiny a statistiky týkající se středního vzdělávání dětí. V závěru jsou představena hlavní zjištění týkající se počtu dětí romského původu v zařízeních.

2 Důvody umístění do zařízení a speciální potřeby dětí

V rozeslaném dotazníku byl věnován velký prostor problematice důvodů umístění dětí do zařízení a speciálních potřeb dětí, protože v rámci běžného statistického zjišťování nejsou důvody umístění zjišťovány vůbec a v případě speciálních potřeb jsou ve výkazu Z-14 zjišťovány v podstatě jen počty dětí diagnostikovaných školskými poradenskými zařízeními (dále jen „ŠPZ“).

I přesto níže prezentované výstupy šetření nelze považovat za úplný zdroj informací. Zejména, pokud jde o důvody umísťování dětí do zařízení (např. protože zařízení nemusí u všech dětí všechny důvody znát). Rámcovou představu, jak o důvodech umísťování dětí do školských zařízení, tak o speciálních potřebách přítomných dětí nicméně poskytnout mohou.

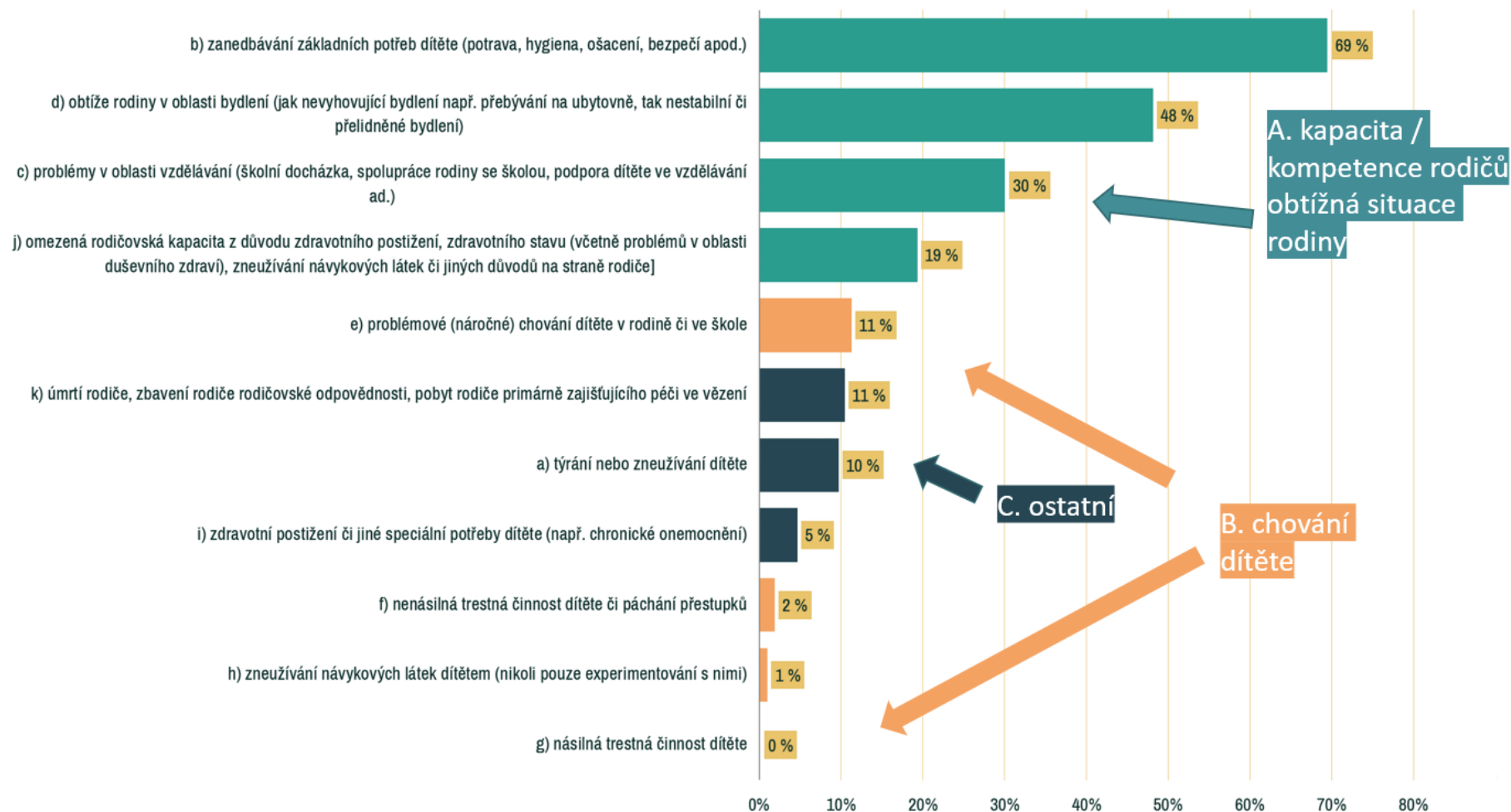
2.1 Důvody umístění

Z porovnání hodnot v Grafu 1, který zachycuje důvody umístění do dětských domovů, a Grafu 2, který obsahuje výsledky za PŘO, je zřejmé, že:

1. děti v evidenci dětských domovů byly do ústavní výchovy umístěny nejčastěji (v 69 %) kvůli nedostatkům v péči (zanedbávání) a bytové nouzi rodiny (v 48 %);
2. v PŘO byly děti nejčastěji (v 77 %) kvůli problémovému (náročnému) chování dítěte v rodině či ve škole;
3. lze shrnout, že stále vidíme odlišnost mezi klienty DD a PŘO a neplatí, že by došlo ke „smytí“ rozdílu mezi DD a PŘO do DD by byly poměrně často umísťovány děti kvůli problémům v oblasti chování (četnosti jednotlivých důvodů v Grafu 1 a Grafu 2 jsou výrazně odlišné).

Graf 1: Důvody umístění do dětských domovů (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)

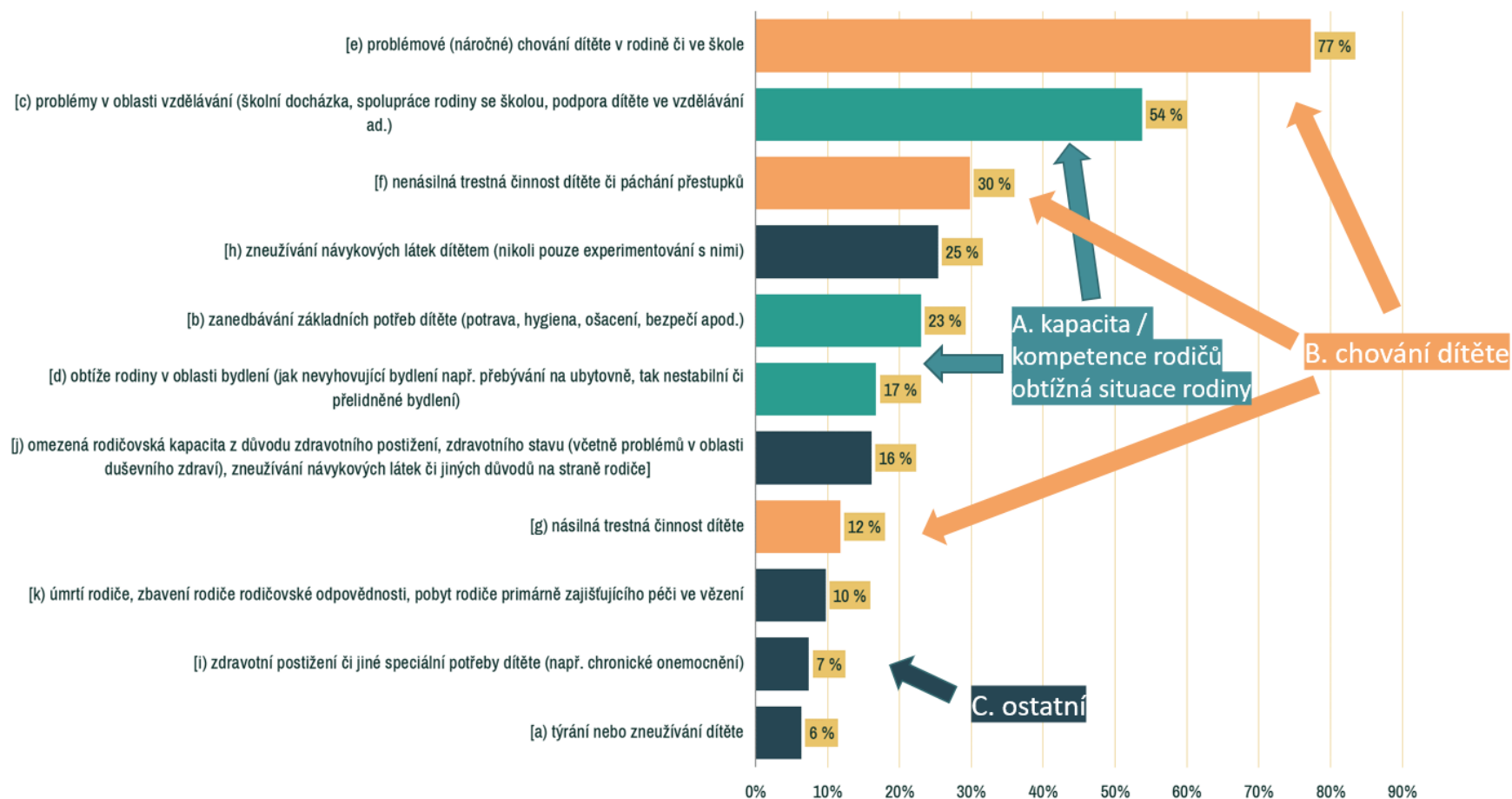
V případě kolika z přítomných dětí bylo jedním z důvodů umístění do zařízení do dětského domova?

Graf 2: Důvody umístění do PŘO (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)

V případě kolika z přítomných dětí bylo jedním z **důvodů** umístění do zařízení do PŘO?

6

2.2 Problémové chování, speciální potřeby v oblasti duševního zdraví

Z toho, že dětské domovy uvedly jako jeden z důvodů umístění dítěte do zařízení problémové chování ve škole či v rodině v případě 11 % dětí (a nenásilnou trestnou činnost nebo zneužívání návykových látek v 1–2 %), lze vyvozovat, že praxe (nevhodného) umísťování dětí s problémovým chováním soudy do dětských domovů (namísto PŘO) prozatím není častá. Vyplývá to i z porovnání, jak podílu dětí se závažnými vývojovými poruchami chování diagnostikovanými ŠPZ, který byl v případě DD 6 %, zatímco u PŘO 27 %, ¹ tak z podílu dětí s poruchami chování podle § 10 a 11 § vyhlášky 438/2006 Sb., které nemají poruchy chování diagnostikované ŠPZ (ten činil v případě DD 3 %, u PŘO 59 %; viz Grafy 3 a 4).

Výrazně nižší je v případě DD i podíl dětí s psychiatrickou diagnózou F90-F 99 - Porucha chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a v adolescenci (nebo nespecifikovaná duševní porucha). V dětských domovech bylo dětí s touto diagnózou 15 %, zatímco v PŘO 37 % (viz Graf 5). Výrazně méně než v PŘO bylo v DD i dětí, které zažily opakované (min 2x) pobyty na lůžkové psychiatrii (4 % v DD vs. 17 % v PŘO; viz Graf 5).

Z výše uvedeného nicméně nevyplývá, že by děti, které jsou v DD neměly projevy náročného chování nebo speciální potřeby v oblasti duševního zdraví, to mohou mít (ze statistiky důvodů pouze vyplývá to, že umístění dítěte do DD zpravidla není reakcí na problémy dítěte v oblasti chování). Naznačuje to jiná statistika, podíl dětí s psychiatrickou medikací, který byl v případě DD sice dvakrát nižší než v případě, ale zjištěných 21 % dětí v DD s psychiatrickou medikací (viz Graf 5) představuje nezanedbatelnou hodnotu.

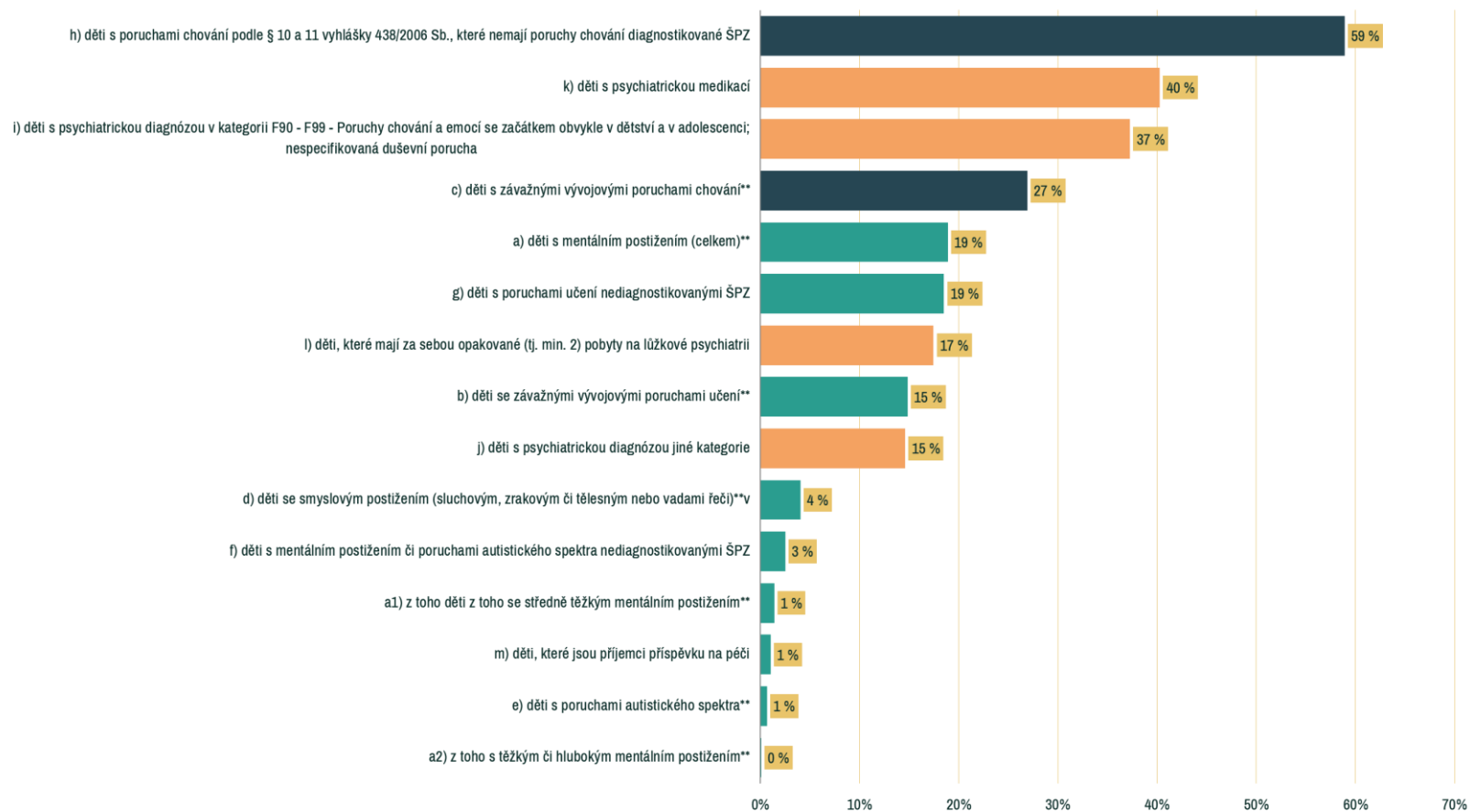
Zda je setrvávání těchto dětí v DD vhodné, nebo by bývalo bylo lepší přemístění do některého ze zařízení v rámci sítě PŘO, není možné ze sebraných dat vyvozovat.

Každopádně, pokud jde o PŘO, z dat je zřejmé, že děti s potřebami v oblasti duševního zdraví, představují nevýznamnou část (20 % až 40 %) ze všech dětí v síti PŘO (17 % z dětí v PŘO má za sebou minimálně dva pobyty na lůžkové psychiatrii). A platí to pro PŘO nehlédě na typ zařízení, jak je vidět z Grafu 6.

¹ Uvedená statistika poskytuje jen přibližnou představu s ohledem na skutečnost, že poruchy chování často nejsou ŠPZ diagnostikovány.

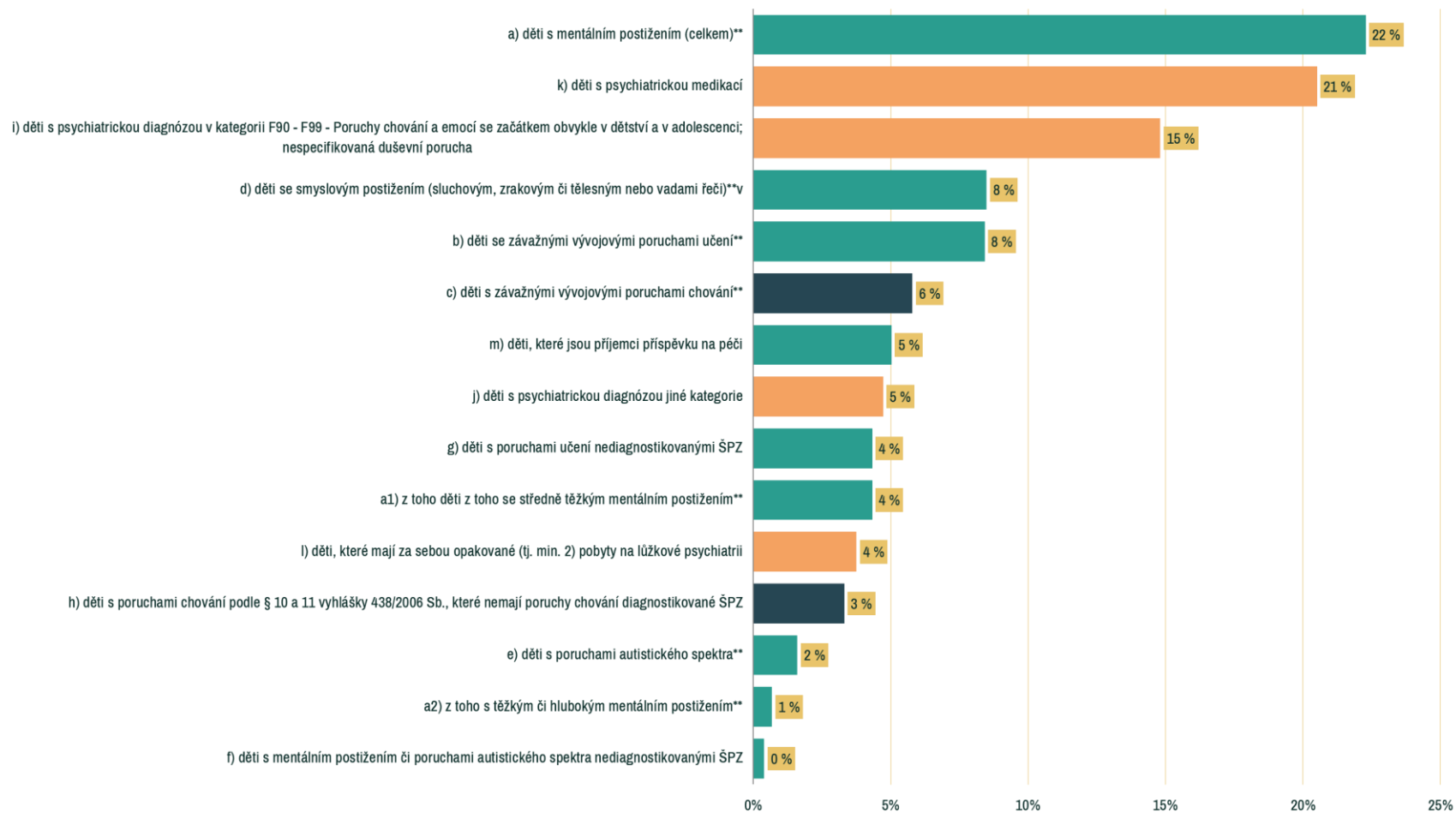
Graf 3: Speciální potřeby dětí v PŘO (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)

Podíl dětí se zjišťovanými speciálními potřebami v přímo řízených organizacích

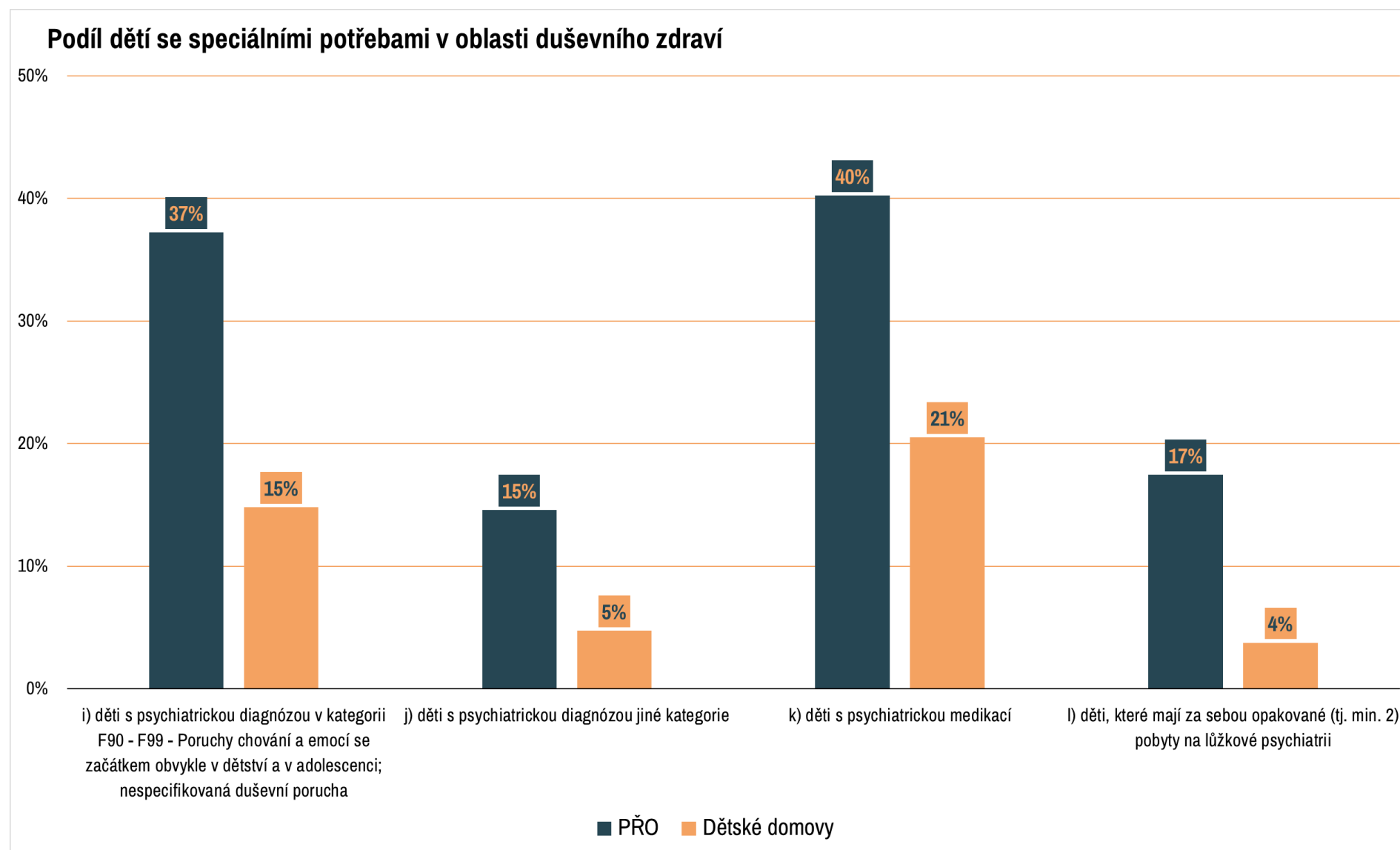

Graf 4: Speciální potřeby dětí v dětských domovech (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)

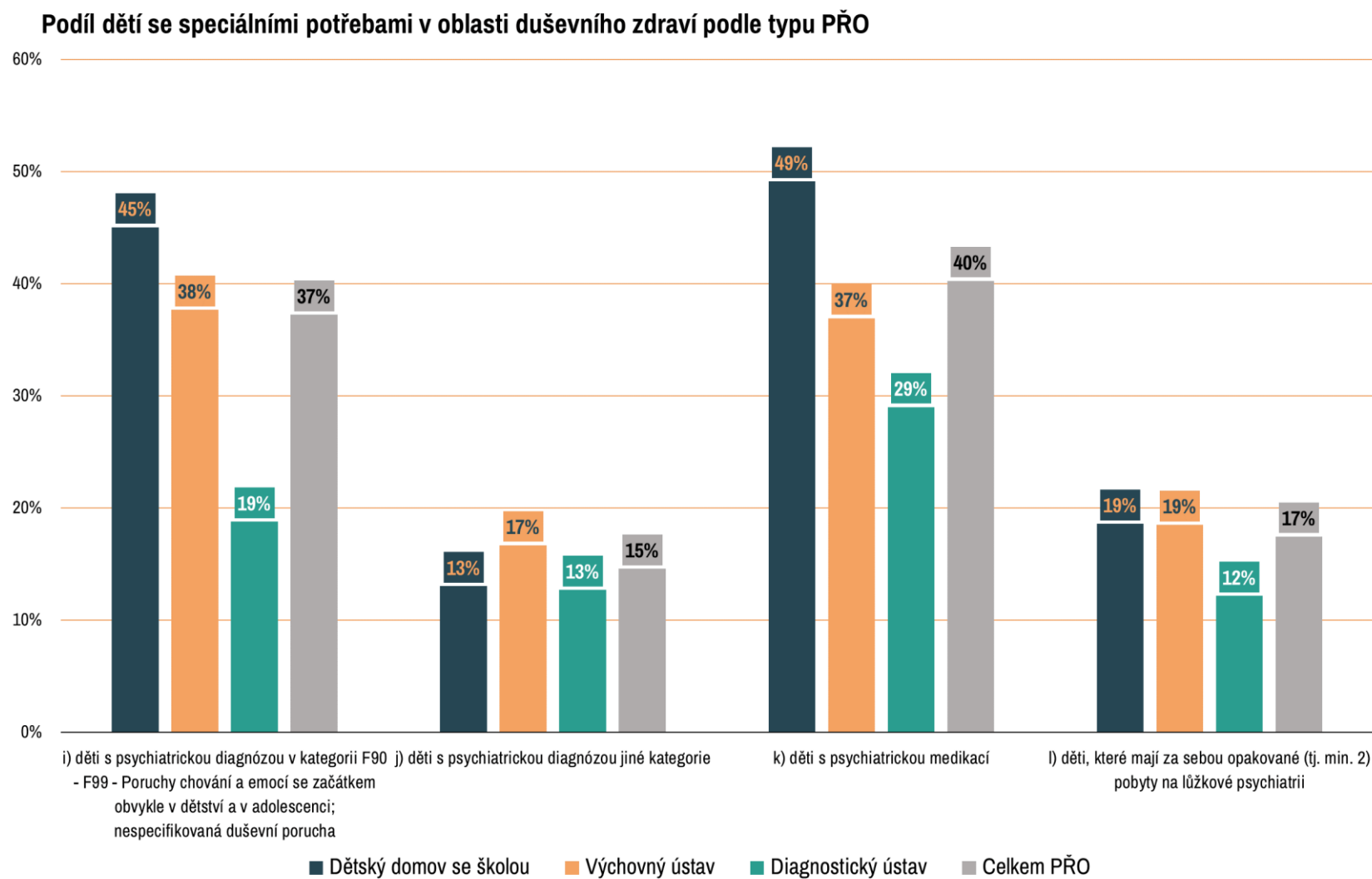
Podíl dětí se zjišťovanými speciálními potřebami v dětských domovech

Graf 5: Porovnání podílu dětí se speciálními potřebami v oblasti duševního zdraví v PŘO a DD

Graf 6: Četnost vybraných speciálních potřeb v typech PŘO

2.3 Další důvody a speciální potřeby

Pokud jde o další důvody a speciální potřeby dětí, za pozornost stojí, že:

1. podíl dětí, v jejichž případě byla jedním z důvodů umístění do zařízení omezená rodičovská kapacita (kvůli zdravotními postižení, zdravotnímu stavu, zneužívání návykových látek ad.), byl v případě DD a PŘO obdobný (19 % resp. 16 %), obtíže na straně rodičů tedy hrají roli nejen při umísťování dětí do DD, ale i v případě některých dětí umístěných do PŘO;
2. podíl dětí se středně těžkým nebo těžším mentálním postižením, či jiným zdravotním postižením (nepočítaje lehké mentální postižení) dosahoval hodnot pohybujících se kolem jednotek procent, jak v případě DD, tak PŘO. V DD nicméně bylo 5 % dětí pobírajících příspěvek na péči (tedy dětí s postižením závislých na pomoci druhých), což v absolutních počtech je více než 200 takových dětí;²
3. v DD i PŘO není velmi vysoký podíl dětí s (ŠPZ diagnostikovanými) závažnými vývojovými poruchami učení. V DD bylo dětí s touto diagnózou 8 %, v PŘO 15 %. Ze všech dětí v základním školství v ČR má tuto diagnózu 5 % dětí (50 tisíc z 1 mil dětí v základním školství).

2.4 Shrnutí

Pokud jde o důvody umístění do zařízení a speciální potřeby dětí, z šetření vyplynulo, že při umísťování dětí do jednotlivých typů zařízení se soudy zpravidla drží principu (postulovaného v zákoně 109/2002 Sb.), že děti se závažnými poruchami chování by měly být primárně umísťovány do sítě PŘO, nikoli do dětských domovů.

Jak pro DD, tak zejména pro PŘO, nicméně platí, že poměrně významná část (20 až 40 %) z dětí v zařízeních má nějaké speciální potřeby v oblasti duševního zdraví, na což je možné usuzovat z četnosti psychiatrické medikace, výskytu diagnóz F90 až F99 a pobytů na lůžkové psychiatrii.

² V domovech pro osoby se zdravotním postižením je 400 dětí s příspěvkem na péči, z toho 80 % dětí s příspěvkem na péči v III. a IV., zda má většina z dětí s příspěvkem na péči v dětských domovech také příspěvek v III. a IV. stupni (indikující těžší zdravotní postižení), nebo příspěvek v I. či II. stupni (indikující méně závažné zdravotní postižení), nevíme.

3 Jak častá je praxe (nevhodného) umístování dětí se závažnými problémy v oblasti chování do dětských domovů?

Otazníky ohledně umístování dětí do DD, které „by tam neměly být“, se opakovaně vynořuje v rámci jednání týkajících se ústavní a ochranné výchovy napříč ČR.

Důležitost tohoto problému (či negativního trendu) bývá demonstrována uváděním příkladů dětí s výraznými problémy v oblasti chování (závažnými poruchami chování, například kriminálním jednáním), které byly umístěny do DD. Jedním z cílů Mimořádného šetření bylo poskytnout představu o rozsahu tohoto problému.

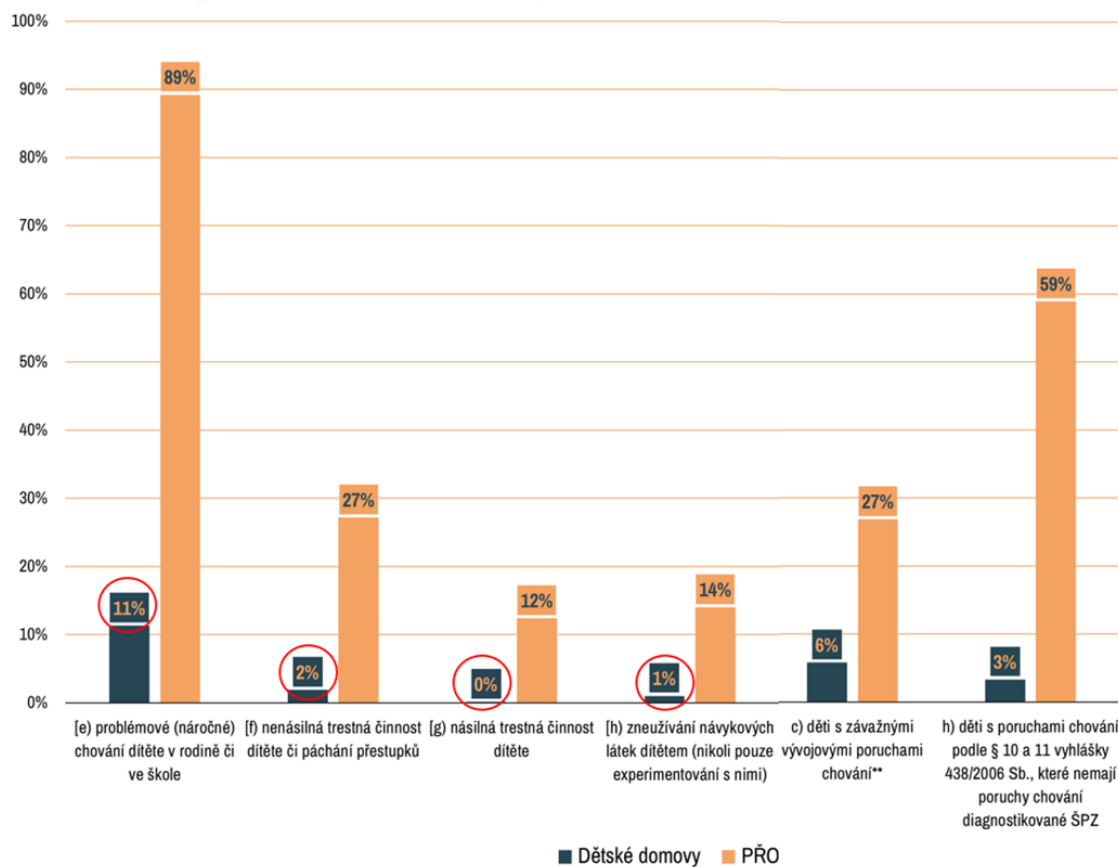
Informace, kterou je možné získat z kvantitativního výzkumu tohoto typu, nemůže být z podstaty zcela přesná. Podle zákona č. 109/2002 Sb. by do dětských domovů neměly být umístovány děti se *závažnými poruchami chování*. V rámci Mimořádného šetření byly závažné poruchy chování primárně operacionalizovány skrze pět proměnných (viz Graf 1), které nemohu zachytit celou sociální realitu závažných poruch chování. Současně ale můžeme díky této statistice získat výrazně přesnější obrázek o *rozsahu* tohoto jevu (o tom, jak často se problém nevhodného umístování dětí do DD vyskytuje) než z diskusí založených pouze na jednotlivých případech (být sebevětšího) selhání systému.

Jak je zřejmé z Grafu 1, který porovnává výskyt indikátorů závažných poruch chování u dětí v DD s dětmi v PŘO, podíl dětí umístěných do DD s výraznými problémy v oblasti chování se pohybuje v řádu jednotek procent.

Jedinou výjimkou bylo „problémové (náročné) chování dítěte v rodice či ve škole,“ které bylo jedním z důvodů (zpravidla v kombinaci s nedostatkem v rodičovské péči) umístění do DD v případě 11 % dětí. Tato kategorie ovšem může zahrnovat případy méně i více závažných poruch chování.

Dětí se závažnějšími problémy v oblasti chování zahrnujícími trestnou činnost a zneužívání návykových látek bylo umístěno do DD minimum. S jistou mírou zjednodušení tak lze říci, že pro otázku nevhodného umístování dětí se závažnými poruchami chování do dětských domovů platí výše popsaná analogie s cestováním autem versus cestování letadlem: jev nevhodného umístování dětí do dětských domovů existuje (stejně jako pády letadel), ovšem jeho výskyt není častý. Ze statistiky vyplývá, že naprostá většina dětí se závažnými poruchami je umístována do PŘO..

Graf 7: U jakého % z dětí byla jedním z důvodů umístění dítěte do zařízení některá ze zjišťovaných forem rizikového chování? A u jakého % byly poruchy chování jednou z uvedených speciálních potřeb dítěte? Porovnání dětských domovů a PŘO

** Závažné poruchy chování diagnostikované ŠPZ

4 Zařízení specializující se na děti s adiktologickými problémy

Z realizovaného šetření je možné získat odpověď i na jinou důležitou otázku, která se často objevuje v diskusích o systému náhradní výchovné péče v ČR: do jaké míry už došlo ke specializaci zařízení v rámci sítě PŘO, konkrétně ke specializaci na děti s adiktologickým problémy (přestože se specializací na oblast adiktologie nepracuje zákon 109/200 Sb. ani prováděcí předpisy)?

Jak je vidět z Tabulky 1, v síti PŘO je jeden dětský domov se školou a tři výchovné ústavy, pro které platí, že u většiny z přítomných dětí (tj. 75 % až 100 % dětí) bylo jedním z důvodů umístění zneužívání návykových látek dítětem (nikoli pouze experimentování s nimi). Pro dalších šest zařízení platilo, že takové děti tvořily větší část (50 % až 74 %) ze všech dětí v zařízení.

Můžeme tedy říci, že v síti PŘO existuje přibližně 10 zařízení, která mají rozsáhlé zkušenosti s dětmi zneužívajícími návykové látky. Touto problematikou se budeme dále zabývat.

Tabulka 1: Počet zařízení podle toho, jaký podíl (ze všech dětí v zařízení) představují děti umístěné do zařízení kvůli zneužívání návykových látek

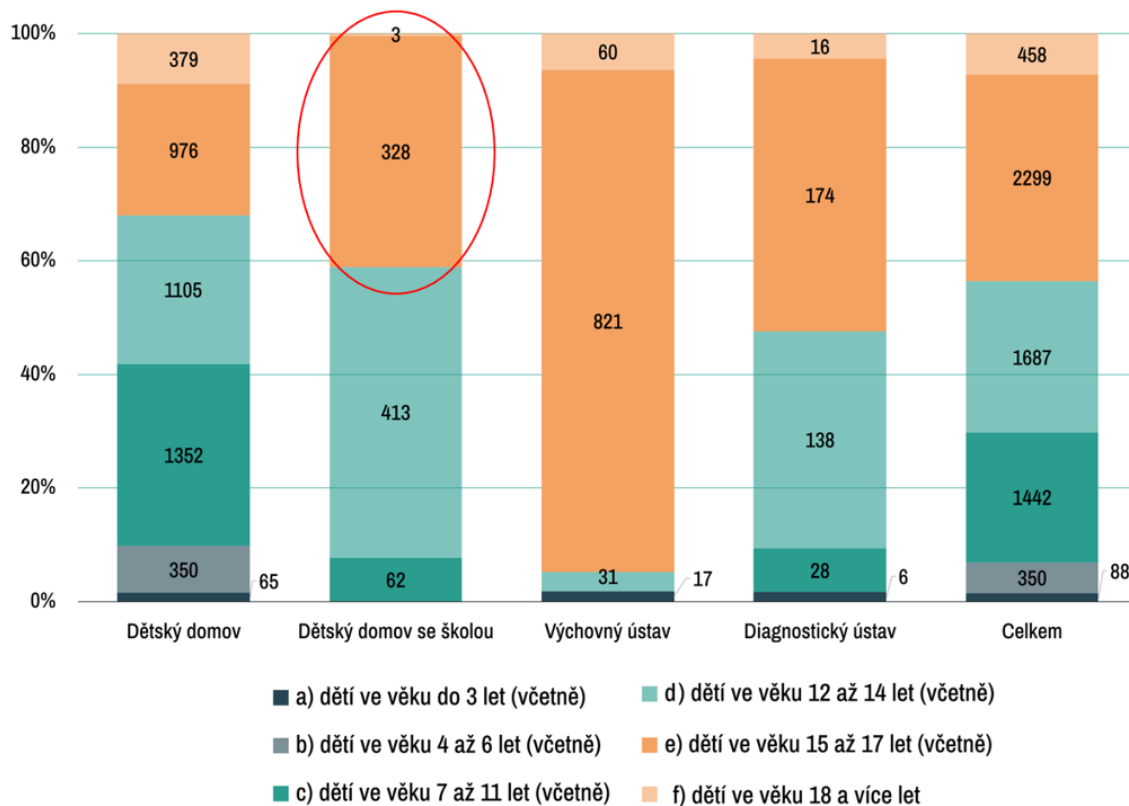
Podíl dětí, u kterých bylo důvodem pro umístění zneužívání návykových látek dítětem	Dětský domov	Dětský domov se školou	Výchovný ústav	Diagnostický ústav	Celkem
75 až 100 %	0	1	3	0	4
50 až 74 %	0	2	4	2	8
25 až 49 %	1	4	8	2	15
10 až 24 %	3	5	8	4	20
do 10 %	130	16	2	3	151
Celkem	134	28	25	11	198

5 Věková struktura dětí v zařízeních

V rámci šetření byla zjišťována věková struktura dětí v podrobnějším členění než ve výkazu Z-14.

Za pozornost stojí zejména **vysoký podíl dětí ve věku 15 až 17 let v dětských domovech se školou**. Jak je vidět z Grafu 2, mladiství tvoří více než 40 % ze všech dětí v DDŠ. Ze sebraných dat o vzdělávání dětí v DDŠ vyplynulo, že **98 % z dětí přítomných v DDŠ navštěvovalo základní školu (zpravidla při zařízení), pouze 2 % navštěvovalo střední školu**. Neplatí tedy, že by děti zůstávaly v DDŠ po ukončení základního vzdělání. Nezbytným předpokladem pro případné odlehčení kapacit DDŠ, které jsou dle dat z výkazu Z-14 relativně více naplněné než kapacity výchovných ústavů, tedy je, aby došlo k rozšíření praxe vzdělávání dětí (ve věku 15 a více let), které jsou umístěné ve výchovných ústavech, v základních školách mimo zařízení (výchovné ústavy základní školou nedisponují).

Graf 8: Věková struktura dětí

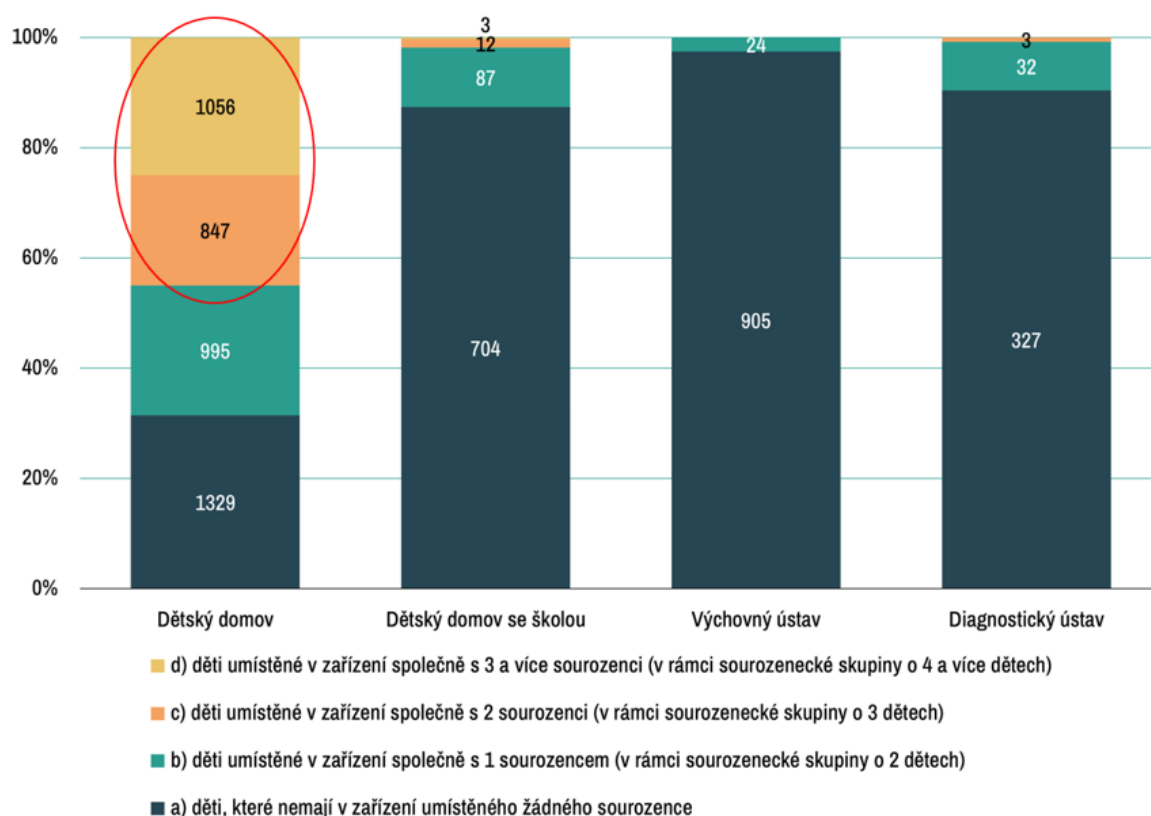
6 Sourozenecké skupiny

Otázka společného umísťování sourozeneckých skupin se zpravidla diskutuje především v souvislosti s (běžnými) dětskými domovy. Mimořádné šetření potvrdilo, že společné umísťování sourozeneckých skupin do zařízení v síti PŘO není časté, jak je vidět z Grafu 3.

Naopak, pokud jde o běžné dětské domovy, ukázalo se, že tato zařízení jsou z velké části naplněna dětmi z poměrně malého množství rodin. Děti umístěné v dětském domově v rámci sourozenecké skupiny čítající 3 a více dětí tvořily více než 40 % ze všech dětí v dětských domovech v ČR.

V některých krajích ČR tvoří dokonce děti umístěné v rámci sourozenecké skupiny čítající 4 a více dětí třetinu ze všech dětí v dětských domovech (viz Tabulku 2).

Graf 9: Počty dětí podle velikosti sourozenecké skupiny, v které jsou v zařízení

Tabulka 2: Počet dětí v dětských domovech podle velikosti sourozenecké skupiny, v rámci, které jsou v zařízení

Kraj	Počet dětí (ne sourozeneckých skupin)					Podíl dětí (ne sourozeneckých skupin)				
	Celkem	Samotné dítě	2členná sourozenecká skupina	3členná sourozenecká skupina	4 a více členná sourozenecká skupina	Celkem	Samotné dítě	2členná sourozenecká skupina	3členná sourozenecká skupina	4 a více členná sourozenecká skupina
Praha	147	77	48	18	4	100 %	52 %	33 %	12 %	3 %
Středočeský kraj	450	133	100	81	136	100 %	30 %	22 %	18 %	30 %
Jihočeský kraj	276	74	56	54	92	100 %	27 %	20 %	20 %	33 %
Plzeňský kraj	266	86	70	81	29	100 %	32 %	26 %	30 %	11 %
Karlovarský kraj	203	52	54	21	76	100 %	26 %	27 %	10 %	37 %
Ústecký kraj	730	193	160	156	221	100 %	26 %	22 %	21 %	30 %
Liberecký kraj	191	47	36	57	51	100 %	25 %	19 %	30 %	27 %
Královéhradecký kraj	177	54	50	24	49	100 %	31 %	28 %	14 %	28 %
Pardubický kraj	146	58	30	21	37	100 %	40 %	21 %	14 %	25 %
Kraj Vysočina	244	55	64	48	77	100 %	23 %	26 %	20 %	32 %
Jihomoravský kraj	283	120	54	53	56	100 %	42 %	19 %	19 %	20 %
Olomoucký kraj	283	94	75	54	60	100 %	33 %	27 %	19 %	21 %
Zlínský kraj	238	78	56	47	57	100 %	33 %	24 %	20 %	24 %
Moravskoslezský kraj	593	208	142	132	111	100 %	35 %	24 %	22 %	19 %
Česká republika	4227	1329	995	847	1056	100 %	31 %	24 %	20 %	25 %

7 Střední vzdělávání dětí v zařízeních

Pokud jde o vzdělávání dětí, bylo zjišťováno především, kde probíhá, tj. zda ve školách při zařízení nebo ve školách mimo zařízení. Tato otázka je relevantní zejména, pokud jde o střední vzdělávání dětí ve výchovných ústavech. Jak je vidět z Tabulky 2, výchovné ústavy měly v době šetření v péči **necelých 160 dětí, které absolvovaly střední vzdělávání ve škole mimo zařízení. Můžeme tedy říci, že se nejedná o ojedinělou praxi. Tyto děti tvořily necelých 20 % ze všech dětí ve výchovných ústavech.**

Tabulka 3: Počty dětí podle toho, kde probíhá jejich vzdělávání (bez dětí absolvujících základní vzdělávání)

Druh zařízení	c1) děti absolvující maturitní obor na střední škole při zařízení	c2) děti absolvující nematuritní obor na střední škole při zařízení	c3) děti absolvující maturitní obor na střední škole mimo zařízení	c4) děti absolvující nematuritní obor na střední škole mimo zařízení	d1) děti po ukončení povinné školní docházky v pracovních skupině výchovné	d2) děti v rekvalifikačním kurzu	d3) děti v pracovním poměru	e) děti na vysoké škole, VOŠ	f) děti v diagnostické třídě zařízení	g) jiné	Celkem po skončení PŠD
Dětský domov	1	46	158	633			4	4		58	904
Dětský domov se školou			1	15						1	17
Výchovný ústav		519	18	145	77	4	1			84	848
Diagnostický ústav			15	44			5		55	12	131
Celkem PŘO		519	34	204	77	4	6	0	55	97	996
Celkem	1	565	192	837	77	4	1	4	55	155	1891
Dětský domov		5%	17%	70%				0%		6%	100%
Dětský domov se školou			6%	88%						6%	100%
Výchovný ústav		61%	2%	17%	9%					10%	100%
Diagnostický ústav			11%	34%			4%		42%	9%	100%

8 Děti romského původu v zařízeních

V rámci mimořádného šetření byl zjišťován počet dětí romského původu tak aby došlo k naplnění úkolů MŠMT uvedených v [Strategii rovnosti, začlenění a participace Romů 2021–2030](#). Následně navíc [Evropský výbor pro sociální práva](#) jednomyslně rozhodl, že skutečnost, že Česká republika nerealizuje sběr etnických údajů o dětech nacházejících se v institucionální péči státu, je v rozporu s články 16 a 17 Evropské sociální charty.

Zařízení byla v souladu s dobrou praxí sběru etnických dat dotazována jak na počet dětí, které se za romské považují (metoda sebeidentifikace) tak na počet dětí, kterým bude romský původ pravděpodobně připisovat okolí (připsaná etnicita) na základě anamnestických údajů nebo vzhledu (viz Přílohu 1 pro přesné znění otázky a instrukcí k vyplnění). Mezi děti romského původu byly započítány i děti, které mají jen jednoho rodiče romského původu (stejně jako v případech zjišťování ve zdravotnických dětských domovech).

Jak je vidět z Grafu 10, ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy bylo dle odpovědí zástupců zařízení celkem 57 % dětí romského původu (nebo smíšeného původu).

Největší podíl dětí romského původu uvedly dětské domovy se školou, kde bylo romského původu téměř 70 % dětí. V případě dětských domovů se jednalo o 54 % dětí.

Děti romského původu jsou ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy významně nad reprezentovány. V základním školství v ČR tvoří děti romského původu dle kvalifikovaných odhadů základních škol přibližně 3 % ze všech dětí.

Vysoký podíl dětí romského původu nicméně není pouze (nebo specificky) problémem školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. **Obdobnou hodnotu vykazují zdravotnické dětské domovy a byla zjištěna i v případě pěstounské péče.**

Důvodem vysokého podílu dětí romského původu ve všech formách náhradní státní péče není skutečnost, že by tato zařízení (či náhradní rodiče) děti romského původu vyhledávala. O všech umístěních do školských zařízení rozhoduje soud, většinou na základě návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Důvodem vysokého podílu romských dětí ve státní péči pravděpodobně není vyšší přísnost orgánů ochrany dětí vůči romským rodinám. **Jak je zřejmé ze Zprávy o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023,³ měřítko OSPOD jsou napříč ČR víceméně obdobná, míra odebrání dětí totiž velmi přesně kopíruje výskyt sociálních problémů v územích.**

Mezi hlavní důvody vysokého podílu dětí romského původu v náhradní péči patří dle dostupných analýz vylučování Romů ze standardního bydlení do různých forem bytové nouze. Jak je vidět z Grafu 1, bytová nouze rodiny byla jedním z nejčastějších důvodů umístění dětí do DD. Není to překvapivé s ohledem na to, že naplňování potřeb dětí je výrazně složitější v podmínkách nevyhovujícího bydlení na ubytovnách nebo jiných formách substandardu, kde nemá rodiny k dispozici svoje vlastní základní vybavení (koupelnu, kuchyni), vyskytují se hygienické problémy, zdravotní rizika, sociálně patologické jevy a nebo děti nemají dostatek prostoru pro přípravu

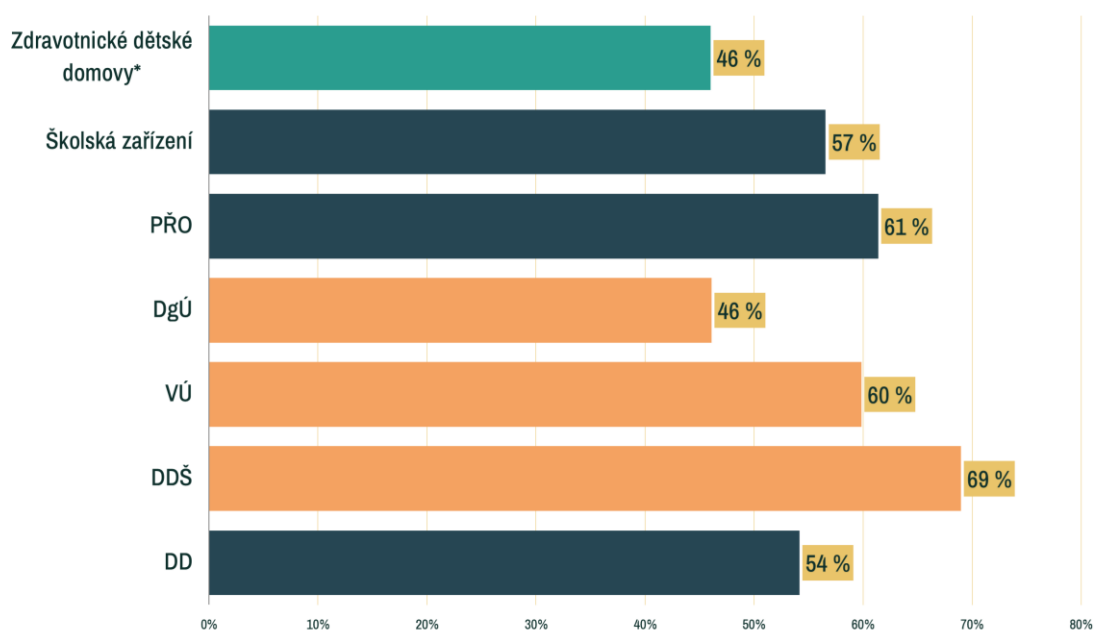
³ Dostupné z: <https://www.edu.cz/nadace-jt-ve-spolupraci-s-msmt-vydala-zpravu-o-stavu-pece-o-ohrozene-deti-v-ceske-republice-v-roce-2023/>

do školy. Romské děti se častěji nachází v bytové nouzi kvůli diskriminaci Romů na trhu s bydlením, která byla opakovaně prokázána.⁴

Pro to, aby došlo ke snížení počtu dětí romského původu je nezbytné rozšíření osvědčených nástrojů pro začlenění do standardního nájemního bydlení domácností, které jsou z něj vylučované. Jedná se například o programy poskytující po určitou dobu pronajímatelům garance a servis, díky kterým se podařilo dostat do vyhovujících bydlení organizacím jako Romodrom nebo IQ Roma Servis stovky domácností. Pro rozšíření programů tohoto typu je nezbytné schválení návrhu zákona o poskytování některých opatření v podpoře bydlení (zákon o podpoře bydlení).⁵ Tento návrh zákona představuje úpravu, který systematicky upravuje a zavádí adekvátní a předvídatelnou podporu pro zabydlování domácností v bytové nouzi na standardní nájemní trh včetně asistence v bydlení. **Dokud nebude schválen zákon o podpoře v bydlení, není odůvodněné předpokládat, že dojde k významnému snížení vysokého podílu dětí romského původu ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy i dalších formách státní náhradní péče o děti.**

Spolu s tím je nezbytné zavést systémovou podporu (zejména financování) dočasné intenzivní práce s ohroženými rodinami, která absentuje a je jedním z důvodů vysoké míry odebrání dětí z rodin v ČR, jak je podrobně vysvětleno ve Zprávě o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023.

Graf 10: Podíl dětí romského původu (včetně dětí s jedním z rodičů romského původu) v různých typech zařízení ústavní výchovy

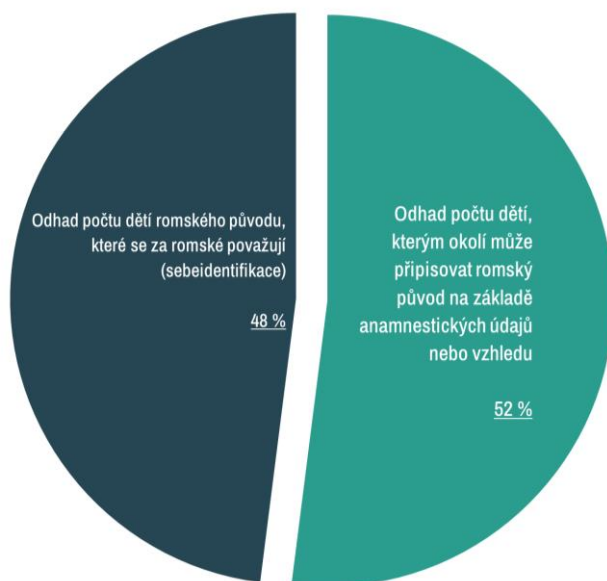
* Podle Závěrečné zprávy ze zjišťování realizovaného MPSV. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/DD3+Z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1+zpr%C3%A1va+2023+%281%29.pdf/eeb78ca1-6a96-79da-03bd-79eec4676874>

⁴ Viz například zprávu Veřejného ochránce práv dostupnou zde: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12430>

⁵ Návrh je dostupný z <https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCsAGX2IT/ALBSD49JGMSB>

Graf 11: Děti romského původu ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy podle způsobu identifikace romského původu

9 Závěr

Díky mimořádnému sběru realizovanému mezi všemi školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy realizovanému na jaře 2023 (s perfektní návratností) bylo možné získat řadu informací o dětech ve školských ústavních zařízeních, která nejsou běžně dispozici.

Mezi nejvýznamnější zjištění z průzkumu patří následující:

1. Největší část z dětí, které končí v dětských domovech, se tam dostává kvůli nedostatkům v naplňování základních potřeb dítěte, často spojeným s bytovou nouzí rodiny. Týraní nebo zneužívání dítěte uvedly dětské domovy jako jeden z důvodů umístění u 10 %.
2. Pro přímo řízené organizace (PŘO, dětské domovy se školou, výchovné a diagnostické ústavy) platí, že největší část z dětí v nich končí kvůli problémovému (náročnému) chování ve škole či v rodině. Násilnou trestnou činnost uvedly PŘO jako jeden z důvodů u 12 % dětí.
3. Významná z dětí v zařízeních má speciální potřeby v oblasti duševního zdraví. Psychiatrickou medikaci užívá 40 % dětí v PŘO, 21 % dětí v dětských domovech.
4. V síti PŘO již je několik zařízení, která se specializují na děti s adiktologickými problémy (zneužívání návykových látek bylo jedním z důvodů umístění u většiny z dětí přijatých do zařízení).
5. Téměř polovinu z dětí umístěných v dětských domovech tvoří děti umístěné v zařízení v rámci sourozenecké skupiny čítající 3 a více dětí.
6. Mezi výchovnými ústavami již není zcela výjimečná praxe, že děti absolvují střední vzdělávání ve škole mimo zařízení (týká se necelých 20 % dětí).
7. Děti romského původu tvoří více než polovinu ze všech dětí v zařízeních, což zřejmě, mimo jiné, souvisí s vysokou mírou sociálního vyloučení a bytové nouze romských rodin.

Seznam grafů

Graf 1: Důvody umístění do dětských domovů (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)	5
Graf 2: Důvody umístění do PŘO (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)	6
Graf 3: Speciální potřeby dětí v PŘO (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)	8
Graf 4: Speciální potřeby dětí v dětských domovech (součet hodnot v grafu je vyšší než 100 %, protože v případě jednoho dítěte bylo zpravidla současně přítomno vícero důvodů současně)	9
Graf 5: Porovnání podílu dětí se speciálními potřebami v oblasti duševního zdraví v PŘO a DD..	10
Graf 6: Četnost vybraných speciálních potřeb v typech PŘO	11
Graf 7: U jakého % z dětí byla jedním z důvodů umístění dítěte do zařízení některá ze zjišťovaných forem rizikového chování? A u jakého % byly poruchy chování jednou z uvedených speciálních potřeb dítěte? Porovnání dětských domovů a PŘO	14
Graf 8: Věková struktura dětí	16
Graf 9: Počty dětí podle velikosti sourozenecké skupiny, v které jsou v zařízení	17
Graf 10: Podíl dětí romského původu (včetně dětí s jedním z rodičů romského původu) v různých typech zařízení ústavní výchovy	20
Graf 11: Děti romského původu ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy podle způsobu identifikace romského původu	21

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet zařízení podle toho, jaký podíl (ze všech dětí v zařízení) představují děti umístěné do zařízení kvůli zneužívání návykových látek	15
Tabulka 2: Počet dětí v dětských domovech podle velikosti sourozenecké skupiny, v rámci, které jsou v zařízení	17
Tabulka 3: Počty dětí podle toho, kde probíhá jejich vzdělávání (bez dětí absolvujících základní vzdělávání)	18

Přílohy

Příloha 1: Znění otázky týkající se původu dětí

7. Počet dětí v zařízení podle původu

Je nezbytné vyplnit všechny řádky včetně řádků s nulovou hodnotou.

Každé dítě romského původu uvádějte pouze jednou. Buď v prvním nebo druhém řádku. Pokud se dítě identifikuje jako romské a současně mu lze romský původ připsat, uveďte jej **POUZE** v druhém řádku (a neuvádějte v prvním řádku).

DĚTÍ SE NEMUSÍTE KVŮLI ŠETŘENÍ SPECIÁLNĚ DOTAZOVAT, ZDA SE JAKO ROMSKÉ IDENTIFIKUJÍ.

V prvním řádku uvádějte děti, kterým bude romskou etnicitu jejich okolí s velkou pravděpodobností připisovat. Může tedy jít o dítě, které je okolím považováno za romské, aniž by se samo za romské považovalo. Relevantními anamnestickými údaji, z kterých lze usuzovat na to, že dítěti bude připisována romská etnicita jsou například: informace o etnicitě rodičů, jméno, které může být vnímané jako romské nebo záznam ve spise dítěte, který jej identifikuje jako romské. Zahrňte i děti, které mohou být vnímané jako romské na základě vzhledu, i když na romskou etnicitu nelze usuzovat z anamnestických údajů.

Počet dětí s připsanou etnicitou představuje relevantní informaci, jelikož připsaná etnicita má dopady na životy osob, kterým je připisována, nehledě na to, zda se sami identifikují jako osoby s danou etnicitou.

Uvádějte i děti, které lze chápat jako děti "smíšeného etnika," protože se za Roma považuje nebo je za Roma považován jeden z rodičů dítěte (nebo se dítě samo považuje za osobu smíšeného původu).

